

STRUCTURI ȘI CATEGORII SOCIALE ÎN VIZIUNEA ȘI ACȚIUNEA „JUSTIȚIEI POPULARE” DIN ROMÂNIA (1948–1962)[♦]

Cezar AVRAM*

Abstract: Besides changing the judicial organization and introduction of popular judges and people's tribunals, the administration of „popular justice” in Romania had much more consequences at both legal and social level. First of all, the constitutional framework was developed which meant consolidation of democrat-popular power (Constitutions of 1948 and 1952). Second, the legal framework has been enlarged by the land legislation that was at the basis of nationalization and collectivization. For the purpose of liquidating private property of land, class enemy, peasantry resistance to collectivization, in the hands of popular justice has been the repressive tool of special legislation concerning the economic sabotage, the failure to accomplish the state plan or the collecting plan. The verdicts were aberrant in form and excessive in severity: people who commented in a hostile way upon the achievements of the government were sent to working camps; the peasants who wanted to withdraw from the collective farms or those who advised the others to do such a thing were sent to prison (according to article no. 209 from the Criminal Code).

Keywords: collectivization, property, communism, state, legislation

Contextul politic intern. Cadrul constituțional

Preluarea puterii politice, în martie 1945, a pus Partidul Comunist din România în fața a două variante. Prima variantă, care s-ar fi soldat cu consecințe negative pentru viitorul său, consta în declanșarea de la început a luptei împotriva proprietarilor de pământ și deținătorilor de capital, ceea ce ar fi desconspirat principiile totalitare, lipsind PCR de aderenți, aliați și simpatizanți, de masă de manevră. Al doilea scenariu prevedea asigurarea proprietarilor prin promisiuni și lozinci demagogice, precum și prin inițiative legislative de scurtă durată, pentru a liniști o parte a burgheziei și a da țărănimii sentimentul de a se crede în siguranță.

[♦] Articolul prezent face parte din face parte din proiectul de cercetare nr. I/1, *Cadru normativ și dinamici sociale în cadrul societății din sud-vestul României (1864-1948): impactul reformelor agrare din cadrul programului de cercetare Structuri sociale, elite și norme în sud-vestul României (sec. XVI-XX)*.

*cercetător științific I dr., directorul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Ploșor”.

Comuniștii români, ca de altfel și cei sovietici, la începuturile funcționării statului socialist, au ales varianta a doua, dând dovadă că învățaseră lecția șoptită din perioada interbelică și strigată și argumentată cu „pumnul în masă” de consilierii și liderii statului sovietic-imperialist în etapa postbelică. Liderii comuniști s-au lansat în promisiuni, infirmând zvonurile privitoare la o posibilă colectivizare, deși exproprierea și socializarea pământului fusese anunțată în programul partidului adoptat la Congresul de constituire din anul 1921, la Congresul al V-lea din decembrie 1931, în diferite circulare, broșuri și ziare de partid din perioada interbelică.

Un pas hotărâtor și totodată revelator în dezvăluirea intențiilor partidului și statului comunist l-a reprezentat Constituția din anul 1948, promulgată prin Decretul nr. 729. Actul fundamental din 14 aprilie 1948 a consacrat principiul că întreaga putere emană de la popor și aparține poporului, care o exercită prin organe reprezentative alese prin vot universal, egal, direct și secret. Importante dispoziții se refereau la dreptul statului în îndrumarea și planificarea economiei naționale, la existența micii proprietăți și a proprietății particulare, la revizuirea tuturor codurilor și legilor existente pentru a fi puse de acord cu prevederile Constituției.

Titlul II al Constituției anului 1948 – „Structura social-economică”, neîntâlnit în legile fundamentale anterioare ale României, indica existența a trei categorii de proprietate: proprietatea statului, proprietatea organizațiilor cooperatiste și proprietatea particularilor, persoane fizice sau juridice (art. 5). De asemenea, art. 6 stipula că „bogățiile de orice natură ale subsolului, zăcămintele miniere, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicații ferate, rutiere, pe apă și pe mare, poșta, telegraful, telefonul și radioul” aparțin „statului ca bunuri comune ale poporului”, precizându-se că urma a se stabili prin lege modalitățile de trecere în proprietatea statului a bunurilor mai sus-menționate care, la data intrării în vigoare a Constituției, se aflau în proprietate privată. Proprietatea privată și dreptul de moștenire erau recunoscute și garantate prin lege, proprietatea particulară „agonisită prin muncă și economisire” bucurându-se de „o protecție specială”. Conform art. 9, „pământul aparține celor ce-l muncesc”, iar „statul protejează proprietatea țărănească de muncă”, „încurajează și sprijină cooperăția sătească”, iar pentru ridicarea agriculturii, „statul poate crea întreprinderi agricole, proprietatea statului”.

Ca și constituțiile anterioare, Constituția din anul 1948 prevedea posibilitatea efectuării de exproprieri „pentru cauză de utilitate publică pe baza unei legi și cu o dreaptă despăgubire stabilită de justiție”. De asemenea, pentru a realiza fundamentul juridic al naționalizării principalelor mijloace de producție, pe cale constituțională¹, se prevede că „atunci când interesul general cere, mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare care sunt proprietate particulară a persoanelor fizice sau juridice, pot deveni proprietatea statului, adică bun al poporului, în condițiile prevăzute de lege”² (art. 11).

O altă noutate pe care a introdus-o Constituția de la 1948, prin art. 15, este principiul îndrumării și planificării economiei naționale în vederea „dezvoltării

¹ Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, *Enciclopedia de Istorie a României*, București, Editura Meronia, 2001, p. 24.

² „Monitorul Oficial” (MO), nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.

puterii economice a țării, asigurării bunăstării poporului și garantării independenței naționale”³.

Ca urmare a acestor prevederi, la data de 11 iunie 1948 s-au naționalizat principalele întreprinderi industriale, miniere, bancare, de asigurări și de transport, la 2 iulie 1948 s-a înființat Comitetul de Stat al Planificării, la 2 martie 1949 s-a expropiat și restul de 50 ha lăsate foștilor moșieri prin reforma agrară din 1945, „lichidându-se moșierimea din punct de vedere economic, social și politic”, la 3-5 martie 1949 s-a hotărât „transformarea socialistă a agriculturii”, la 20 aprilie 1950 s-a naționalizat o mare parte a clădirilor și locuințelor, iar la 20 ianuarie 1952 s-a făcut o nouă reformă monetară pentru confiscarea ultimelor rezerve în numerar ale populației⁴.

Constituția din anul 1952 a consacrat consolidarea puterii democrat-populare, obiectivele lichidării totale a contradicției dintre caracterul socialist al puterii de stat și caracterul relațiilor de producție bazate pe proprietatea privată.

În capitolul introductiv, Constituția proclama România „stat al oamenilor muncii de la orașe și sate”. Republica Populară Română, cum se arată în continuare, „a luat naștere ca urmare a victoriei istorice a Uniunii Sovietice asupra fascismului german și a eliberării României de către glorioasa Armată Sovietică, eliberare care a dat putință poporului muncitor, în frunte cu clasa muncitoare condusă de Partidul Comunist, să doboare dictatura fascistă, să nimicească puterea claselor exploatare și să făurească statul de democrație populară, care corespunde pe deplin intereselor și năzuințelor maselor populare din România”. Făurirea și întărirea statului democrat popular, „prietenia și alianța cu marea Uniune Sovietică” erau menite „să asigure independența, suveranitatea de stat, dezvoltarea și înflorirea Republicii Populare Române”. Politica externă „este o politică de apărare a păcii, de prietenie și alianță cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și cu țările cu democrație populară, o politică de pace și prietenie cu toate popoarele iubitoare de pace”. Egalitatea între minoritățile naționale se reflectă și în asigurarea autonomiei administrativ-teritoriale a populației maghiare din raioanele secuiești. De asemenea, se arăta că politica statului era îndreptată spre „lichidarea exploatării omului de către om și construirea socialismului”.

Ca regim de stat, Constituția proclamă regimul democrației populare, care „reprezintă puterea oamenilor muncii”. Statul democrat-popular este o formă a

³ *Ibidem*.

⁴ Concomitent au avut loc și o serie de alte evenimente: s-a stabilit domiciliul obligatoriu la circa 3000 de foști moșieri (martie 1949); s-au dizlocat și deportat în Bărăgan peste 2000 de familii din locurile lor de baștină (1949); s-au trimis în colonii (lagăre) de muncă cei care la expirarea pedepsei „nu erau socotiți de autorități suficient de reeducați”, conform Decretului 6/6.01.1950; masive dizlocări din zona de graniță (1950); dizlocările din 1951 conform deciziei MAI 200/18 iunie; arestarea a 22008 chiaburi „care au primit domiciliu obligatoriu sau au fost internați în colonii de muncă în special la Canalul Dunăre-Marea Neagră” (1951–1952); sancționarea cu domiciliu obligatoriu a 9000 de persoane în 1952 etc. A se vedea Marin Nedelea, *Istoria României în date. 1940–1995*, București, Editura Niculescu, 1997, p. 86–102.

dictaturii proletariatului, exercitată de partidul clasei muncitoare, printre funcțiile statului numărându-se funcția de reprimare în interiorul țării a claselor doborâte de la putere, funcția de apărare a țării împotriva agresiunii externe, funcția economico-organizatorică și cea cultural-educativă. Pe baza acestor noi prevederi constituționale a fost creat noul sistem socialist al organelor statului, iar înlocuirea aparatului de stat existent cu unul nou s-a realizat prin modificările aduse legilor de organizare judecătorească și de organizare și funcționare a Parchetului.

Munca este proclamată „o datorie și o chestiune de onoare pentru fiecare cetățean capabil de muncă”, după principiile „cine nu muncește, nu mănâncă” și „de la fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după munca sa”⁵. Dreptul la muncă este garantat de către stat, în condițiile dezvoltării sectorului socialist al economiei naționale.

Constituția a statuat existența celor trei sectoare în economia națională: sectorul socialist, sectorul micii producții de mărfuri și sectorul particular-capitalist.

Proprietatea socialistă „are fie forma proprietății de stat (bun comun al poporului), fie forma proprietății cooperatist-colectiviste (proprietatea gospodăriilor agricole colective sau a organizațiilor cooperatiste)”⁶. Conform art. 6 alin. 3, „formațiunea socialistă, căreia îi aparține rolul conducător în economia națională a RPR, constituie baza dezvoltării țării pe calea socialismului”. Rezultatele naționalizărilor din anii 1948-1950, care au urmat celei din iunie 1948, sunt consacrate prin art. 7:

Bogățiile de orice natură ale subsolului, fabricile, uzinele și minele, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicație de orice fel, transportul feroviar, fluvial, maritim și aerian, băncile, poșta, telegraful, telefonul, radioul, mijloacele de tipar, cinematografia și teatrul, gospodăriile agricole de stat, stațiunile de mașini și tractoare, întreprinderile comunale și partea naționalizată a fondului de locuințe de la orașe constituie proprietatea de stat, bun comun al poporului.

Proprietatea cooperatistă era o proprietate colectivă, care cuprindea: „inventarul viu și mort al gospodăriilor agricole colective și al cooperativelor, producția realizată de ele, cât și toate întreprinderile și construcțiile ce le aparțin reprezintă proprietatea obștească a gospodăriilor agricole colective și a cooperativelor”⁷. Țăranii membri ai gospodăriilor agricole colective dețineau dreptul de a avea în folosință personală un lot de pământ pe lângă casă și în proprietate personală gospodăria de pe acest lot, casa de locuit, animale productive, păsări, inventar agricol mărunț în conformitate cu statutul gospodăriei agricole colective.

Mica producție de mărfuri cuprindea „gospodăriile țărănești mici și mijlocii, care posedau proprietate particulară asupra pământului, bazată pe munca proprie a producătorului, ca și atelierele meseriașilor care nu exploatează munca altora” (art. 10).

⁵ Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, *op. cit.*, p. 30.

⁶ Art. 6 alin. 1 din Constituția din 1952.

⁷ Art. 9 al Constituției din 1952.

Proprietatea privat-capitalistă cuprindea „gospodăriile chiaburești, întreprinderile comerciale particulare, micile întreprinderi industriale nenaționalizate, bazate pe exploatarea muncii salariate”, statul realizând „în mod consecvent politica de îngrădire și eliminare a elementelor capitaliste” (art. 11).

Dreptul de proprietate personală avea ca obiect veniturile și economiile provenite din muncă, casa de locuit și gospodăria auxiliară de pe lângă casă, obiectele casnice și de uz personal, cât și dreptul de moștenire asupra proprietății personale a cetățenilor.

Preponderența proprietății de stat avea ca scop dezvoltarea vieții economice a României „pe baza planului de stat al economiei naționale, în interesul construirii socialismului”. Comerțul exterior era monopol de stat.

Suportul juridic al naționalizării și colectivizării

Legislația agrară adoptată între anii 1948-1953 a reliefat obiectivele politicii partidului și statului comunist:

- controlul total al statului în problemele agriculturii, prin intervenția constantă în dirijarea producției particulare, a circulației și desfacerii producției;

- înfăptuirea economiei „socialiste unitare”, prin aplicarea exproprierii și comasării asupra fondului funciar în cadrul procesului de formare a sectorului de stat și a procesului de colectivizare;

- introducerea supercentralismului economic prin preluarea de către stat a tuturor pârgurilor economice, în cadrul planificării riguroase și constante a producției agrare și a desfacerii ei;

- justificarea aplicării politicii represive a statului și asigurarea cadrului legislativ adecvat pentru „desfășurarea luptei de clasă”;

- puțința de a cere legal muncitorului să depășească toate normele, fără remunerație adecvată – conform „întrecerii socialiste” – și a pretinde producătorului agricol să predea statului cea mai mare parte a produsului său, fără plată sau cu o plată simbolică, în conformitate cu dictonul „ce este al tău este al tuturor”.

Colectivizarea a fost impusă prin diferite căi: constrângere economică permanentă – cote aberante asupra produselor și impozite în natură și bani; prețuri derizorii plătite de către stat; represiune directă – arestări, procese publice, internări în lagăre și confiscări repetate; violență fizică – îndeosebi bătăi; urmărirea familiilor celor ce nu voiau să intre în „colectivă”; presiune politică sistematică și continuă, prin zeci de mii de „propagandiști” și prin mass-media. În acest fel, rezistența materială și morală a familiei țărănești a fost an de an slăbită și zdruncinată până când proprietarul pământului a fost silit să semneze că donează „de bună voie” pământul și inventarul său.

Suportul juridic al politicii agrare din anii 1948–1953 a fost dat, în primul rând, de o serie de acte normative (peste 200 de legi, decrete, hotărâri ale Consiliului de Miniștri, decizii ministeriale, jurnale ale Consiliului de Miniștri, decizii ale Comisiei de redresare economică și stabilizare monetară, decizii ale Confederației Generale a Muncii) cu caracter organizatoric privind funcționarea Ministerului Agriculturii, a grupelor de întrajutorare, a tarlalizării, a asociațiilor

simple anuale, a TOZ-urilor⁸, GAC-urilor, GAS-urilor, SMT-urilor, privind rolul sindicatelor agricole, organizațiilor de partid, de tineret, de femei, a Sfaturilor Populare și a Statului în general, a cuantumului de investiții și dotări etc. Unele dintre aceste acte juridice au fost de o mare importanță, deoarece aplicarea lor a adus modificări esențiale în structura socială, în structura proprietății, în structura producției, în viața satului românesc. O caracteristică a acestor pachete de legi și decrete a constat în faptul că ele au legiferat un lucru deja împlinit. Comuniștii români au aplicat „tehnica faptului împlinit”. Multe legi și decrete, în loc să prefățeze și să creeze cadrul juridic necesar îmfăptuirilor, au fost promulgate, după câteva luni, când deja obiectul legii funcționa.

Decretul nr. 33/22 mai 1948⁹ prin care s-a înființat Administrația Fermelor de Stat și a Stațiunilor de Mașini a însemnat, de fapt, doar o schimbare de titulatură, întrucât încă din anul 1945 au fost înființate fermele de stat și stațiunile de închiriere a mașinilor agricole, iar prin Decretul – lege nr. 939/27 noiembrie 1946 a luat ființă Regia Autonomă a Exploatărilor Agricole, Zootehnice, a Industriilor Agricole și Mașinilor (R.E.A.Z.I.M.-ul), prin unirea fermelor de stat cu centrele de închiriat mașini agricole¹⁰.

La 2 iulie 1948, prin Decretul nr. 119 s-a înființat Comisiunea de stat a planificării¹¹, în scopul întocmirii „planului general al comisiei naționale”. Această Comisie a preluat atribuțiile Consiliului Superior al Economiei Naționale, ce fusese înființat în 26 noiembrie 1945 sub președenția lui Gh. Gheorghiu-Dej¹².

Controlul statului asupra activității agricole de la sate, existent încă de la sfârșitul anului 1945, a fost astfel recunoscut, supercentralizarea economică devenind un principiu al politicii comuniste românești preluat cu întregul ambalaj de la superstatul din răsărit.

Plenara din 3-5 martie 1949 a declanșat campania de colectivizare. În raportul său, Dej a vorbit de existența unor gospodării colective, care se constituiseră datorită „liberei hotărâri” a țăranilor, dorinței lor de a urma „exemplul Uniunii Sovietice”¹³. La data ținerii acestei plenare, coordonatele sectorului socialist din agricultură erau deja stabilite.

Prin Decretul nr. 82/1949 au confiscate toate proprietățile de 50 ha și peste, rămase în urma reformei agrare din martie 1945. Decretul era cuprins în următoarea formulare a liderului P.M.R., tot la Plenara din 3-5 martie 1949: „Statul a luat de curând măsuri de lichidare completă a resturilor proprietăților moșierești”.

⁸ TOZ-urile (preluate de la sovietici, ca și titulatura) sunt întovărășiri care nu se desfac după fiecare campanie agricolă, ci se dezvoltă treptat spre gospodăria agricolă colectivă.

⁹ MO nr. 117 din 22 mai 1948.

¹⁰ 880 de ferme agricole și stațiuni de mașini și peste 250 de alte exploatări diverse.

¹¹ MO nr. 150 din 2 iulie 1948.

¹² *Ibidem*, nr. 271 din 26 noiembrie 1945 și *Ibidem* nr. 272 din 27 noiembrie 1945.

¹³ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări, decembrie 1959–mai 1961*, București, Editura Politică, 1959, p. 311.

La data de 5-6 iulie 1949, Comisia Agrară a C.C. al PMR a stabilit primul statut model al GAC¹⁴, iar Decretul nr. 319 din 1 august același an¹⁵ a legiferat înființarea gospodăriilor colective. Conform Decretului nr. 319/1949, GAC-urile s-au înființat la propunerea Ministerului Agriculturii, care a inclus și o avizare cu caracter agrotehnic. Alegerea locului și data înființării s-au datorat însă rațiunilor politice, așa cum o dovedesc instrucțiunile trimise prin rețeaua Direcției Generale a Securității Poporului, care fixau baremurile pentru obținerea avizului din partea Comitetului Central.

La 24 iulie 1949 s-au inaugurat primele gospodării agricole colective, asocieri de tip colhoz care se bucurau de facilități și privilegii, pentru a demonstra „superioritatea agriculturii socialiste”. De la acea dată, timp de peste un deceniu a fost declanșată o metodică și susținută campanie de colectivizare, formă mascată de confiscare a pământului ce se afla în proprietatea țăranimii. Acțiunea a constituit un război împotriva majorității societății formate din proprietari agricoli mici și mijlocii, o calamitate ce s-a desfășurat în etape și pe multiple planuri. În baza luptei de clasă, dogma călăuzitoare a partidului unic, în prima fază a colectivizării, țăranimea săracă a fost instigată împotriva aceleia mai înstărite (chiaburii și mijlocașii), după ce inițial fusese direcționată contra mării proprietăți. Satul a devenit aria predilectă a luptei de clasă din care evadarea către necunoscutul oraș era o „binefacere”. Asupra locuitorilor mai înstăriți și productivi au fost impuse cote exagerate, iar apoi, din cauza neputinței de a le îndeplini, confiscări de bunuri, persecuții asupra membrilor familiei fără discernământ, arestări și închisori. Majoritatea țăranimii mijlocii a devenit, astfel, obiectul unor solitudini speciale. Mijloacele persuasiv demagogice au fost combinate cu șantaj, presiuni și arestări. 24 de ore din 24, satele au fost supuse campaniei de „lămurire” de către zeci și sute de mii de activiști recrutați și îndoctrinați dintre muncitorii din fabrici, țărani „devotați” și intelectuali „încrăzători” și „docili”. Acțiunea de dezmoștenire violentă a țăranimii a fost prezentată sub forma trucată a renunțării benevole la patrimoniul agricol, inclusiv cel primit prin reforma din martie 1945, inițiată de PCR.

Prin H.C.M. nr. 99/1952 s-a stabilit statutul model al întovărășirilor agricole de țărani de tip TOZ, deci forma legală de funcționare a acestor asociații simple cooperatiste. Din anul 1947 până în 1952, hotărârile partidului au ținut loc de legi, întovărășirile funcționând în afara cadrului legal.

Din grupa normativelor organizatorice au făcut parte și legile, decretele, H.C.M.-urile, deciziile ministeriale privitoare la constituirea bazei tehnico-materiale a structurilor colectiviste. Baza tehnică-materială a fost promisă cu mult zgomot prin toate canalele propagandistice. Dar între promisiune și realitate a fost o mare diferență.

În etapa 1949-1953, au lipsit utilajele agricole, au lipsit sediile, în general a lipsit baza materială. Această deficiență s-a reflectat negativ asupra producției, în

¹⁴ *Alianța clasei muncitoare cu țăranimea muncitoare în România*, București, Editura Politică, 1962, p. 439; *Statutul model al gospodăriilor agricole colective*, 1949.

¹⁵ *BO* nr. 51 din 1 august 1949.

primul rând. Extensia sectorului socialist a beneficiat însă, de câteva condiții favorabile. În primul rând, baza materială (pământul) pentru organizarea gospodăriilor agricole colective a fost asigurată prin „donații” de pământ făcute prin constrângere, inclusiv amenințarea cu eliminarea din școală a copiilor celor ce nu s-ar supune prevederilor Decretului nr. 308 din 1 februarie 1953. În al doilea rând, distrugerea gospodăriilor individuale a fost realizată prin fixarea impozitului agricol și a cotelor la niveluri extrem de dure. Constrângerile exercitate de organele administrative erau dublate de prețurile simbolice plătite de stat (prețuri ce echivalau cu o confiscare). În caz de neîndeplinire a impozitului și cotelor, urma condamnarea celui „datornic”, însoțită, nu o dată, de confiscarea averii.

La 27 iulie 1951 s-a stabilit cadrul legal pentru confiscarea bunurilor persoanelor deportate sau arestate, fără moștenitori sau fără stăpân, precum și a unor bunuri care nu mai foloseau instituțiilor bugetare, prin Decretul nr. 111¹⁶. S-a trecut, astfel, la confiscarea bunurilor părăsite de familiile celor deportați sau arestați în cursul colectivizării, „bunuri de orice fel părăsite timp de un an de zile de către titularii lor”, bunuri fără stăpân, precum și cele considerate abandonate prin efectul unor legi sau decrete. Instrucțiunile (Decizia nr. 6491/1951)¹⁷ care au însoțit acest decret încadrau în bunuri confiscate și pe acelea care erau prevăzute de art. 16 al Decretului nr. 1983/1949, pe acelea prevăzute de art. 18 din Decretul nr. 125/1948 (abrogat prin Decretul nr. 33/1952) etc., pe acelea provenite din succesiune fără moștenitori conform art. 5 alin. 2 din Legea nr. 6/1949 și Decretul nr. 88/1951 (art. 1 alin c). Decizia nr. 6491/1951, mergând în detaliu, fixa obligațiile deținătorilor de bunuri, modul de valorificare și repartizare a bunurilor confiscate, competența comisiilor de evaluare și repartizare, modul de evaluare, competența și obligațiile organelor financiare, sancțiunile etc. Reglementarea situației juridice a unor terenuri trecute în proprietatea statului pe baza Decretului nr. 111/1951 s-a făcut târziu, prin Decretul nr. 1/1957¹⁸.

Decretul nr. 111/1951 a creat o nouă categorie, cea a „absenteiștilor”. Terenul confiscat acestora între anii 1951–1953 s-a ridicat la suprafața de 25.506 ha teren agricol, din care 6.016 ha în 1951, 10.175 ha în 1952, 9.315 ha în 1953.

Legile privitoare la proprietatea colectivistă au continuat și după aprilie 1962, când procesul de distrugere a individualității a fost oficial etichetat ca terminat.

Scopul urmărit în toată etapa colectivizării a fost axat pe controlul asupra resurselor din mediul rural, centralizarea puterii în satele țării, dezbinarea, exploatarea resurselor colectivizate și naționalizate, crearea unui segment de conducători total supuși regimului comunist, crearea proprietății socialiste. Toate acestea au determinat distrugerea proprietății particulare și, implicit, o nouă structură și o masivă depopulare a unor zone întregi.

Justiția populară și „legislația violenței”

¹⁶ *Ibidem*, nr. 81 din 27 iulie 1951.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 101 din 8 octombrie 1951.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 2 din 16 ianuarie 1957.

Comuniștii români, inspirându-se din „activitatea revoluționară” a regimului sovietic, au folosit „zelul” președinților și secretarilor de sfat popular, al secretarilor de organizații de bază, al colectorilor, al activiștilor P.M.R., al miliției și securității, împotriva „recalcitranților și rebelilor” din lumea satului. Acțiunea acestora ar fi avut o eficiență sporadică, ar fi fost condamnată, dacă nu ar fi existat protecția legii. Zecile și sutele de legi, H.C.M-uri, decrete, dispoziții au dat „legitimitate” agresiunilor fizice și morale, descinderilor și confiscărilor, tuturor brutalităților, au conferit torționarilor solidaritate în comiterea abuzurilor, titlul de apărători ai ordinii sociale, iar mai târziu absolvirea de vină.

Legile regimului au constituit suportul violenței, iar justiția populară, până în iunie 1952, și apoi „tribunalul popular” având într-o mână legile speciale, iar în cealaltă mână învățăturile partidului, au fost complice la sângeroasa represiune asupra țărănimii. Bazată pe lupta de clasă, „justiția populară”, o adevărată „legislație a violenței”, împreună cu impozitele și cotele, a constituit unul din instrumentele cele mai eficiente pentru a înfrânge definitiv rezistența țărănimii și a o convinge să intre în colhoz.

Potrivit Constituției din anul 1948, instanțele judecătorești erau: judecătoriile populare, tribunalele, curțile de apel și Curtea Supremă. De asemenea, prin lege se puteau înființa instanțe speciale pentru anumite ramuri de activitate. Parchetul avea rolul de a veghea „la pedepsirea crimelor împotriva ordinii și libertății democratice, a intereselor economice, a independenței naționale și a suveranității statului român”¹⁹.

Cu excepția Curții Supreme, la toate celelalte instanțe, la judecată participau și asesori populari, afară de cazurile când legea dispunea altfel. Prin introducerea instituției asesorului popular „cumpăna dreptății trece în mâinile poporului muncitor” pentru că „pe scaunul judecătoresc vor sta împreună cu un judecător de meserie și doi judecători populari”, „ieșiți din mijlocul poporului” și „apropiați de nevoile”²⁰ lui. Asesorul popular nu avea obligația „să cunoască toate amănunțele codurilor și textelor de legi sau să se piardă în mulțimea textelor juridice”, „nu trebuie să se sperie de știința de carte a judecătorului de meserie” deoarece acesta din urmă „știe multă carte” însă „judecătorul popular aduce cu el spiritul de dreptate”²¹.

Deși în mod formal asesorii populari și judecătorii de profesie aveau aceleași puteri în înfăptuirea actului de justiție, atunci când între ei apăreau dezacorduri, „hotărârea se va așeza așa cum a fost părerea judecătorului popular”²² pentru că „vechea justiție de clasă a supraviețuit și după 23 august 1944”²³. Astfel, chiar dacă cei care „au sabotat interesele poporului” fuseseră excluși din rândurile magistraților, chiar dacă cei rămași în rândurile acestei profesii trebuiau să fie buni cunoscători ai politicii marxist-leniniste și ai poli-

¹⁹ Art. 96 al Constituției din 1948.

²⁰ *Drepturile și îndatoririle asesorului popular*, București, Tipografia Universul, 1948, p. 4.

²¹ *Ibidem*, p. 12.

²² *Ibidem*, p. 6.

²³ *Despre asesorii populari*, 1949, Editura Partidului Muncitoresc Român, p. 10.

ticii partidului²⁴ și să combată toate reminiscentele trecutului pre-socialist²⁵, rolul judecătorilor de profesie a fost practic anihilat de cel al asesoriilor populari, adevărați „judecători sociali” care trebuiau să țină cont de conștiința de clasă²⁶.

Legile de organizare judiciară din anul 1952 au suprimat curțile de apel, justiția fiind înfăptuită de către „Tribunalul Suprem al RPR, tribunalele regionale și tribunalele populare, precum și de către instanțele judecătorești speciale, înființate prin lege”²⁷. Tribunalele aveau sarcina de a apăra „regimul de democrație populară și cuceririle poporului muncitor”, de a asigura „legalitatea populară, proprietatea obștească și drepturile cetățenilor”²⁸. Tribunalul Suprem era ales de MAN pe termen de 5 ani, sistemul numirii judecătorilor fiind înlocuit de acela al alegerii lor. La judecarea proceselor participau, la toate instanțele, asesorii populari, cu excepția cazurilor în care legea dispunea altfel. Controlul „maselor” asupra înfăptuirii actului de judecată a crescut prin obligarea președinților de instanță de a prezenta „dări de seamă” în fața consiliilor populare județene. Prin instituirea tribunalelor poporului, „poporul” este cel abilitat să aplice sancțiunile, în locul puterii judecătorești.

Presă subordonată partidului a sprijinit, fără rezervă, toate abuzurile comise în spiritul și litera legislației socialiste. Ba mai mult, presa a anticipat condamnările pe care instanțele de judecată – tribunalele militare sau „tribunale ale poporului” – urmau să le pronunțe.

În vederea lichidării proprietății particulare a pământului și a dușmanului de clasă din satul românesc, a rezistenței țărănimii față de colectivizare, în mâna justiției populare s-a aflat instrumentul represiv reprezentat de legislația specială privitoare la nerespectarea planului de stat, neîndeplinirea predării cotelor, achizițiilor și colectărilor, sabotajul economic. Marele beneficiar al acestei legislații speciale a fost sectorul socialist, iar victima, producătorul particular în general și „chiaburul” în special.

În 15 ianuarie 1949²⁹ a apărut Legea nr. 16/1949 privind sancționarea unor crime care „primejdiesc securitatea statului și propășirea economiei naționale” care pedepsea cu moartea „darea de foc sau distrugerea în orice mod a produselor industriale, agricole sau a pădurilor”.

Decretul nr. 183/1949³⁰ a constituit instrumentul preferat al justiției populare în lupta împotriva producătorilor particulari. El a venit după D.M. 547 din 6 apr-

²⁴ Adrian Dumitriu, *Drumul acident al justiției în ultimul pătrar de veac și sarcinile ce decurg pentru organele justiției din documentele Congresului al X-lea al PCR*, în „Revista română de drept”, vol. 9/1969, p. 9.

²⁵ Robert Charvin, *Les Etats socialistes européens*, Paris, Dalloz, 1985, p. 192.

²⁶ Ramona Coman, *Ipostaze ale comunismului românesc. Despre crearea și funcțiile instituției judiciare*, în Ruxandra Ivan (coord.), „Transformarea socialistă”. *Politici ale regimului comunist între ideologie și administrație*, Iași, Editura Polirom, 2009, p. 39.

²⁷ Art. 64 al Constituției din 1952.

²⁸ Art. 65 al Constituției din 1952.

²⁹ MO nr. 12 din 15 ianuarie 1949.

³⁰ BO nr. 25 din 30 aprilie 1949.

lie³¹, care instituiseră regimul supravegherii muncilor agricole. Decretul 183/1949 a deplasat perimetrul infracțional din zona defăcării și a consumului în aceea a producției. Nerespectarea Planului de Stat a constituit de acum încolo o acțiune dușmănoasă împotriva regimului comunist. În art. 1 se specifica: „Pentru a asigura dezvoltarea economiei naționale în sectorul de stat, cooperatist sau particular, precum și executarea Planului de Stat și buna gospodărire a bunurilor statului se vor pedepsi faptele care urmăresc sau care pot avea ca urmare stânjenirea eforturilor oamenilor muncii pentru construirea economiei socialiste în Republica Populară Română”. Conform decretului, „nerespectarea deciziilor luate de Consiliul de Miniștri, ministere, de organele locale ale puterii de stat, cu privire la executarea Planului de Stat (art. 2 lit. a) se pedepsea cu închisoarea corecțională de la 1 la 12 ani și amendă de la 10.000 lei la 100.000 lei. Nu se acorda suspendarea pedepsei, iar tentativa se pedepsea ca și infracțiunea consumată. De asemenea, „dosirea, distrugerea ori denaturarea produselor sau mărfurilor” se pedepsea cu muncă silnică de la 5 la 15 ani și amendă de la 50.000 lei la 200.000 lei (art. 2 lit. d).

Nepredarea de cote sau neachitarea impozitului agricol se pedepseau, conform Decretului nr. 1983/1949, cu închisoarea corecțională de la 2 la 12 ani și cu predarea integrală a cotelor și impozitului.

Cu toate că Decretul nr. 183/1949 a limitat măsura confiscării la „bunurile care au servit sau au fost destinate să servească la săvârșirea unei infracțiuni prevăzute în decretul de față” (art. 12), măsura de confiscare a averii va fi luată, în numeroase cazuri, prin referire la Decretul nr. 312 promulgat la 27 iulie 1949³². Decretul nr. 312/1949 a prevăzut ca, pe lângă acțiunile incluse în Decretul nr. 183/1949, să fie confiscată averea inculpatului dovedit vinovat. Decretele nr. 183/1949 și 131/1952, cu completările ulterioare, formulate și cu intenția de a proteja sistemul opresiv al cotelor, au plasat autoritățile locale și împuterniciții cu colectarea într-o poziție de forță față de producătorul agricol. Având la dispoziție cadrul general de colectare și impozitare, beneficiind de un amplu și complex inventar de sancțiuni, reprezentanții administrației locale, cu sprijinul activiștilor de partid, al organelor de miliție și securitate și al organelor de justiție ce au fost înarmați cu un variat repertoriu legislativ represiv, vor supune țărâniea la constrângeri economice excesive. Țăranul, pentru a scăpa de „dreapta justiție a poporului”, trebuia să se înscrie în GAC, abandonându-și pământul, uneltele și animalele sau să-și părăsească întregul avut și să fugă spre oraș, pentru a se încadra în industrie, comerț, pază, CFR etc.

Decretul nr. 183/1949 a însemnat agravarea drastică a Decretului nr. 351/1945, fiind instrumentul principal de presiune al regimului asupra țărâniei între anii 1945-1953. Proprietarului de pământ intrat sub incidența Decretului nr. 183/1949 și 312/1949, după ce lua drumul temniței, canalului sau unei alte colonii de muncă, îi erau confiscate locuința și pământul, care intrau în posesia

³¹ *Ibidem*, nr. 16 din 27 iulie 1949.

³² *Ibidem*.

autorităților locale, iar apoi, odată cu înființarea structurilor colectiviste, erau distribuite acestora.

Prin Decretul nr. 405/20 octombrie 1949³³ s-a procedat la identificarea bunurilor supuse confiscării în baza diferitelor dispoziții legale, inclusiv ale Decretului nr. 312/1949, iar prin D.M. nr. 12225 din 8 decembrie 1949³⁴ s-a stabilit procedura de depozitare și repartizare a mărfurilor confiscate în baza Decretului nr. 183/1949.

În 14 februarie 1950 a apărut Decretul nr. 33/1950 care a adus modificări Decretului nr. 183/1949, incluzând și procedura confiscării averii inculpatului vinovat. Pe lângă clarificările asupra procedurii de confiscare, Decretul nr. 33/1950 a înăsprit regimul pedepselor.

Prin Decretul nr. 199/1950 pentru sancționarea unor crime care „primejduiesc securitatea statului și propășirea economiei naționale”³⁵ se pedepseau cu moartea, pe lângă „neltirile împotriva securității interne și externe sau actele de teroare” (art. 1), și „distrugerea sau deteriorarea prin orice mijloace a clădirilor, mașinilor, instalațiilor de orice fel” (art. 3 lit. a), „darea de foc sau distrugerea în orice mod a produselor industriale, agricole sau a pădurilor” (art. 3 lit.c). Acest decret a fost abrogat prin Decretul nr. 202/1953, care a fost mult mai dur și represiv.

Sustragerea și nepredarea cotelor de către țărani devenind un fenomen de masă, prevederile Decretului nr. 183/1949 și a Decretului nr. 33/1950 nu au fost suficiente. Astfel a fost promulgat Decretul nr. 131/1952³⁶ din 18 iunie care a înăsprit sancțiunile. Neachitarea obligațiilor trecute în somație a dat dreptul la ridicarea datornicilor pe cale administrativă, anchetarea lor și chiar detenția, fără vreo încuviințare specială sau prealabilă din partea organelor judecătorești (art. 2). Așa se explică de ce în anii 1952–1955 au existat mulți deținuți din satele țării, ne judecați, fără proces.

Tot pe linia înăspririi represiunii și constrângerii pe cale juridică se înscrie și Decretul nr. 202/1953³⁷, care a abrogat Decretul nr. 183/1949 și Decretul nr. 199/1950. Păstrând sancțiunile din decretele abrogate, Decretul nr. 202/1953 a introdus sancțiuni noi, precum și sancțiunile preluate din Decretul nr. 111/1951 și Decretul nr. 405/1949. Conform art. 4, în toate „infracțiunile pedepsite prin decret, instanțele vor pronunța și confiscarea totală a averii condamnaților”. Instigatorii, complicii, favorizatorii și tăinuitorii „se sancționează cu pedepsele prevăzute în decret pentru autori” (art. 5). Actele de pregătire și tentativă se pedepseau ca și infracțiunile consumate, iar nedeunțarea unei infracțiuni ce se încadra în decret se pedepsea cu temniță grea de la 3 la 10 ani (art. 6). Dacă instanța constata că existau circumstanțe atenuante, în locul pedepsei cu moartea se aplica „munca silnică pe viață sau pe timp nemărginit” (art. 7).

³³ *Ibidem*, nr. 67 din 20 octombrie 1949.

³⁴ *Ibidem*, nr. 73 din 8 decembrie 1949.

³⁵ *Ibidem*, nr. 68 din 12 august 1950.

³⁶ BO. nr. 30 din 18 iunie 1952.

³⁷ *Ibidem*, nr. 15 din 14 mai 1953.

Faptele ce intrau sub incidența Decretului nr. 202/1953 se judecau de către tribunalele militare (art. 9).

Între anii 1957–1959, Partidul Comunist a accentuat actele de reprimare, aplicând articolul 209 din Codul Penal. Acesta a transformat instanțele de judecată în mecanisme de eliminare a ultimelor insule de opoziție în lumea satului românesc. După modelul stalinist, începând cu anul 1957, vânătoarea de opozanți a găsit în articolul 209 Cod penal argumentul politic al represiunii. Proprietarii de pământ, care au manifestat ezitări față de intrarea în gospodăriile agricole colective sau care au dorit să scape de „binefacerile” colhozului, au fost trimiși în fața tribunalelor militare, de unde au luat drumul închisorilor pentru lungi termene de detenție, mulți dintre ei chiar murind în închisori. Sub eticheta de „uneltire contra ordinii sociale” au fost așezate, conform legii, până și simplele gesturi de dezaprobare, măruntele observații făcute la necaz, ieșirile malițioase sau simple vorbe adresate vecinului într-un moment de derută ori chiar unele anecdote cu tâlc politic.

Furtul, confiscarea sau exproprierea proprietății au avut suportul necesar asigurat de „legislația revoluționară”. Termenul preponderent în practica judiciară a fost „agitație împotriva ordinii sociale”, pentru care tribunalele au dat, conform art. 209, pct. 2, lit. a, pedepse între 3 și 10 ani³⁸. De regulă, completul de judecată a hotărât și confiscarea averii, considerând aproape orice atitudine ostilă gospodăriei agricole colective ca fiind de o gravitate deosebită³⁹.

Legislația anilor 1959-1962 a susținut și a impulsionat „ascuțișul luptei de clasă, iar atâta timp cât clasele exploatatoare n-au fost complet lichidate, lupta de clasă este lege a dezvoltării societății noastre”⁴⁰. Apelul la politica de lichidare a fost reînnoit de fiecare dată, chiar și după 30 martie 1959, dată la care a apărut Decretul nr. 115/1959 privitor la lichidarea rămășițelor oricăror forme de „exploatare a omului de către om” în agricultură.

Pe fondul destinderii în politica agrară est-europeană, art. 209 din Codul penal a fost revalorificat. Începând cu anul 1957, proprietarii de pământ au răspuns penal „nu pentru nerespectarea planului de cultură sau a termenelor de recoltare și predare a cotelor, ci datorită inaderenței lor la modelul colectivist, un delict de opinie explicit sau, în cele mai multe cazuri, doar bănuît”⁴¹. Impactul acestei modificări a fost serios și cu efecte de durată în satul românesc. Obediența față de implantul ideologic și economic a constituit criteriul după care s-au făcut promovările și s-a asigurat „liniștea” familiei. Act de

³⁸ Celebrul cărturar craiovean I.D. Sârbu a făcut ani grei de pușcărie pentru „omisiune de denunț”, adică a refuzat să-l denunțe pe cel care făcuse un banc politic (I. D. Sârbu, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, vol. 1-2, Craiova, „Scrisul Românesc”, 1991).

³⁹ Roske Octavian, *Accente în strategia colectivizării. Articolul 209 Cod penal*, în „Arhivele Totalitarismului”, an II (1994), nr. 1-2, p. 277–278.

⁴⁰ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări, decembrie 1959–mai 1961*, București, Editura Politică, 1959, p.30.

⁴¹ Octavian Roske, *Accente în strategia colectivizării. Articolul 209 Cod Penal*, în „Arhivele Totalitarismului”, an II (1994), nr. 1-2, p. 278.

nesupunere, de răzvrătire față de ordinea socială, față de regimul totalitar comunist a fost până și contestarea verbală a sistemului colhoznic. Simpla colportare de zvonuri, discuțiile întâmplătoare cu notă de negare a valorilor „agriculturii socialiste”, lecturile sau observațiile adresate președintelui de sfat popular, de CAP sau secretarului BOB, instructorului PMR raional, inspectorului financiar etc. au fost considerate crime împotriva partidului și statului. Corpul judecătoresc și cel de cercetare penală au folosit cu duritate abstracțizarea termenilor și inflația sensurilor ideologice. În acești ani, termenul preponderent utilizat în practica instanțelor judecătorești a fost „negația împotriva ordinii sociale”, pentru care tribunalele au dat, conform articolului 209, pct. 2, lit. a, pedepse între 3 și 10 ani. În majoritatea cazurilor, urmărindu-se și sporirea patrimoniului unităților colectiviste și de stat, instanțele au hotărât confiscarea averii, invocând „deosebita gravitate a faptelor”. Acceptarea sau refuzul modelului stalinist de „agricultură socialistă” a constituit etalonul și dimensiunea după care au fost clasificate faptele. Interpretarea exclusiv politică a fost ridicată la rang de principiu în noua morală ce prin forță se dorea instaurată.

La 17 februarie 1958 a fost adoptat și Decretul nr. 89/1958 care, în art. 1, arăta că „persoanele care, prin faptele sau manifestările lor, primejduiesc sau încearcă să primejduiască ordinea în stat” vor fi internate în „locuri de muncă”, pentru ca mai apoi, HCM nr. 282/1958 să prevadă durata internării în coloniile de muncă între 2 și 6 ani⁴².

Un statut aparte, pe tot parcursul colectivizării, au avut cei care au făcut, până în 1947, politică liberală, țărănistă sau legionară. Ei au fost în permanență sub observație, iar atunci când au fost bănuiți sau când au avut loc evenimente ostile instituțiilor și unităților comuniste, au fost făcuți vinovați fără să se mai facă o cercetare prealabilă.

Frica puterii de mișcările populare a dus în toți anii etapei 1949–1962 la construirea unei rețele de putere cât mai puțin permeabile pentru delikte, precum și la principiul unei pedepse sistematice, menite să provoace teamă și supunere. Tehnic, funcția represiunii continue a fost asumată de securitate, de sistemul penitenciar, de corpul magistraților aservit regimului și obligatoriu înregimentat partidului, puternic susținută și „acoperită” de legislația comunistă.

Evoluția legislației penale nu a cunoscut nici un moment de „clemență” pentru proprietatea individuală, pentru țaranul care a încercat să-și apere proprietatea. Ea a antrenat o mutație în forță a principiilor și practicilor politico-juridice, reușind să preia integral legislația stalinistă care își dovedise brutalitatea și forța de constrângere între anii '20 și '30⁴³.

Spirala actelor de reprimare a fost, în toți anii 1948–1962, o dovadă a faptului că „Justiția Populară” era vigilentă cu cei ce nu doreau „binele și fericirea țărănimii, elita clasei muncitoare în făurirea societății socialiste”.

⁴² Vezi *Dosarul colectivizării agriculturii în România, 1949–1962*, Parlamentul României, Camera Deputaților, București, 1992, p. 49.

⁴³ Pentru detalii, a se vedea Robert Conquest, *Recolta durerii. Colectivizarea sovietică și teroarea prin foamete*, București, Editura Humanitas, 2003.